

MÅNGALEN

TEXT **JONAS CULLBERG**



Hela kalaset.

Sommaren 1987 öppnade världens första konstnöjesfält – Luna Luna – i Hamburg med åkattraktioner designade av konstsuperstjärnor som Jean-Michel Basquiat, Keith Haring och Salvador Dalí. Kort därefter packades nöjesfältet ihop och glömdes bort i en lagerlokal i Texas. Men nu har ett av historiens märkligaste konstprojekt återuppstått i Los Angeles. Rum reste dit.

ÄLDRE KONSTINTRESSERADE män i bruna manchesterbyxor och tweedkavajer ser malplacerade ut i det bländande kaliforniska solljuset, där de köar för att komma in i en utställningslokal i Los Angeles-stadsdelen Boyle Heights. Utanför entrén står en knallröd, tre meter hög, uppblåsbar plastskulptur med stora taggar, av den österrikiska konstnären André Heller som ger en försmak om vad som väntar.

På 5 500 kvadratmeter i två mörka lokaler har några av konsthistoriens största namn fått fritt utlopp för sina fantasier om att skapa sitt eget Disneyland. Här finns ett pariserhjul som utformats av Jean-Michel Basquiat, fullt med New York-konstnärrens illustrationer, med en stor målning av en babianstjärt på baksidan, och med Miles Davis låt *Tutu* som soundtrack i högtalarna. En karusell har målats av Keith Haring, och har säten i form av hans livliga graffitifigurer. Salvador Dalí har skapat en kupol med interiör av förvirrande speglar – surrealistens egna version av Lustiga huset.

Här finns också en glaslabyrint av popkonstnären Roy Lichtenstein med musik av Philip Glass, och "den förtrollade skogen" – en

cylindrisk byggnad gjord av paneler målade med mångfärgade, geometriska träd av britten David Hockney. I André Hellers installation *Wedding Chapel* kan besökaren (inofficiellt) gifta sig med vem eller vad som helst, och får en Polaroidbild och ett falskt äktenskapsbevis efteråt. De två utställningsrummen skiljs åt av ett valv utformat av den fransk-ukrainska konstnären och designern Sonia Delaunay.

Utställningen *Luna Luna: Forgotten Fantasy*, som öppnade i Los Angeles i december, är en återuppstånden version av en osannolik och märkligt nog bortglömd konsthändelse.

Historien börjar i mitten av 1980-talet. André Heller, en excentrisk österrikisk multimedia-konstnär, popstjärna och författare hade länge haft en idé om att skapa världens första konstnöjesfält. Han var inspirerad av det klassiska nöjesfältet Prater i hemstaden Wien, där han brukade åka pariserhjul som barn. Målet var att skapa en arena för konst med maximal tillgänglighet och attraktionskraft för alla – inte bara de redan konstintresserade. I en intervju med New York Times för två år sedan förklarade Heller att han hade hoppats "bygga en bro mellan det så

Kenny Scharfs
gungkarusell.



FOTO: JOSHUA WHITE



FOTO: JOSHUA WHITE

5 500 kvadratmeters
total karnevalstämning
väntar besökarna.



Kenny Scharf med sin attraktion.



Keith Haring mitt i processen.



FOTO JEFF MCCLANE

kallade avantgardet – konstnärer som kan vara lite snobbiga och som inte klickar med massorna – och så kallade vanliga människor”.

1985, efter att ha fått ett ekonomiskt stöd från den tyska tidningen Neue Revue började Heller kуска runt världen i jakt på de konstnärer som skulle hjälpa honom att förverkliga visionen om nöjesfältet Luna Luna. Namnet anspelade på ”Luna Park”, ett begrepp som var synonymt med nöjesfält i början av 1800-talet. André Heller siktade högt, och verkar vara ett socialt geni. Han riktade in sig på tidens allra största konstnärer för att få dem att vara en del av Luna Luna, och trots den mycket begränsade budgeten – varje konstnär fick 10 000 dollar – tackade nästan alla på hans önskelista ja till det udda förslaget. I en intervju från 2016 förklarade Heller hur det gick till:

”Anledningen till att så många av dessa viktiga konstnärer ställde upp för så lite pengar var att jag sa till dem: Lyssna, du får alltid de största uppdragen, alla vill ha dina målningar eller skulpturer, men jag ger dig möjligheten att resa tillbaka till din barndom.” Det argumentet verkar ha lockat Keith Haring, som vid tidpunkten stod på toppen av sin karriär som konstnär.

”Jag tyckte idén lät utmärkt eftersom det varit något jag drömt om sedan första gången jag åkte till Disneyland när jag var barn”, sa Keith Haring

i en dokumentär om Luna Luna från 1987.

Medan vissa av konstnärerna reste till Västtyskland för projektet, skickade andra sina ritningar till Wien, där ett specialistteam med tekniker, målare, snickare och arkitekter utförde arbetet.

Jean-Michel Basquiats antika pariserhjul målades av konsthantverkare i Wien enligt hans instruktioner. Det är enda gången ett verk av Basquiat målades på distans.

Sommaren 1987 öppnade Luna Luna i Hamburg och blev snabbt en succé, trots en ovanligt regnig tysk sommar, med 300 000 besökare under knappt tre månader. I videoklipp ses Hamburg-bor – en blandning av konsthypsters och småbarnsfamiljer – i tidstypiska jeansjackor och rufsiga halv-hockeyfrisyrer åka i konstnärernas karuseller. Nöjesfältet täckte in en imponerande mängd konstnärliga rörelser, från neoexpressionism till Art Brut, dadaism och popkonst.

Här finns också referenser till den mörka tyska historia som när Luna Luna öppnade bara låg några få decennier bakåt i tiden. Flera av konstnärerna var européer och judiska. Den schweiziska konstnären Daniel Spoerri installation *Crap Chancellery* – ”Skit-kansli” användes i Hamburg som ingång till Luna Lunas toaletter. Fasaden är en kopia av det nyklassicistiska



FOTO JEFF MCLANE

Enchanted Tree-paviljongen.



David Hockney med
en prototyp.

”Jag ger dig möjligheten att resa tillbaka till din barndom.”



Philip Glass komponerade musiken till paviljongen med fasader av Roy Lichtenstein och interiör signerad André Heller.

rikskansli i marmor som Hitlers favoritarkitekt Albert Speer ritade som en symbol för nazisternas makt. På pelare utanför ingången till *Crap Chancellery* ligger högar av avföring i plast. För Spoerri, vars far mördades av nazisterna under andra världskriget, var det ett sätt att häckla den fascistiska arkitekturen. Heller såg Luna Luna som ett efterkrigsprojekt som skulle hjälpa människor att vara öppna, nyfikna och empatiska, utan förmåga till hat.

Efter tre månader i Hamburg var det tänkt att nöjesfältet skulle turnera vidare runt i Europa och USA. Men efter en rad segdragna ekonomiska och juridiska konflikter, och efter att en amerikansk konststiftelse köpt upp Luna Luna hamnade de nedmonterade åkattraktionerna och konstverken i 44 containrar i ett lager i öknen i Texas. Där låg de i 35 år, medan världen utanför förändrades i rasande fart. Berlinmuren föll, liksom Sovjetunionen. Basquiat och Haring dog alldeles för unga. Konstvärlden blev allt mer brutalt kommersialiserad. Trots att de inblandade konstnärernas verk såldes för alltmer astronomiska belopp bleknade minnet av Luna Luna och de nedpackade åkattraktionerna.

Men Michael Goldberg, en creative director

från New York, läste om Luna Luna på en blogg 2019 och blev besatt av idén att ge konstnöjesfältet ett nytt liv. Han kontaktade André Heller som själv hade umgåtts med tankar på Luna Lunas återkomst. Men det krävdes en stor investering för att restaurera de gamla attraktionerna. Stiftelsen som ägde attraktionerna insisterade på att de skulle köpas osedda i befintligt skick.

Michael Goldberg fick idén att höra av sig till den stenrika kanadensiska rapparen och konstsamlaren Drake och hans produktionsbolag DreamCrew, som snabbt tackade ja. Containrarna i Texas visade sig innehålla ett par skallerormar och skorpioner, men konstverken och åkattraktionerna var i oväntat gott skick.

Luna Luna-attraktionerna lämnade Texas och flyttade till Los Angeles för att restaureras och monteras ihop. En process som tog ett år, och som tillsammans med övriga utgifter för projektet har krävt investeringar på motsvarande en dryg miljard kronor.

– Luna Luna är en unik samling som består av allt från konstverk till tillfälliga installationer, utomhusskulpturer och åkattraktioner, så det fanns ingen mall att utgå från för restaureringen, ►



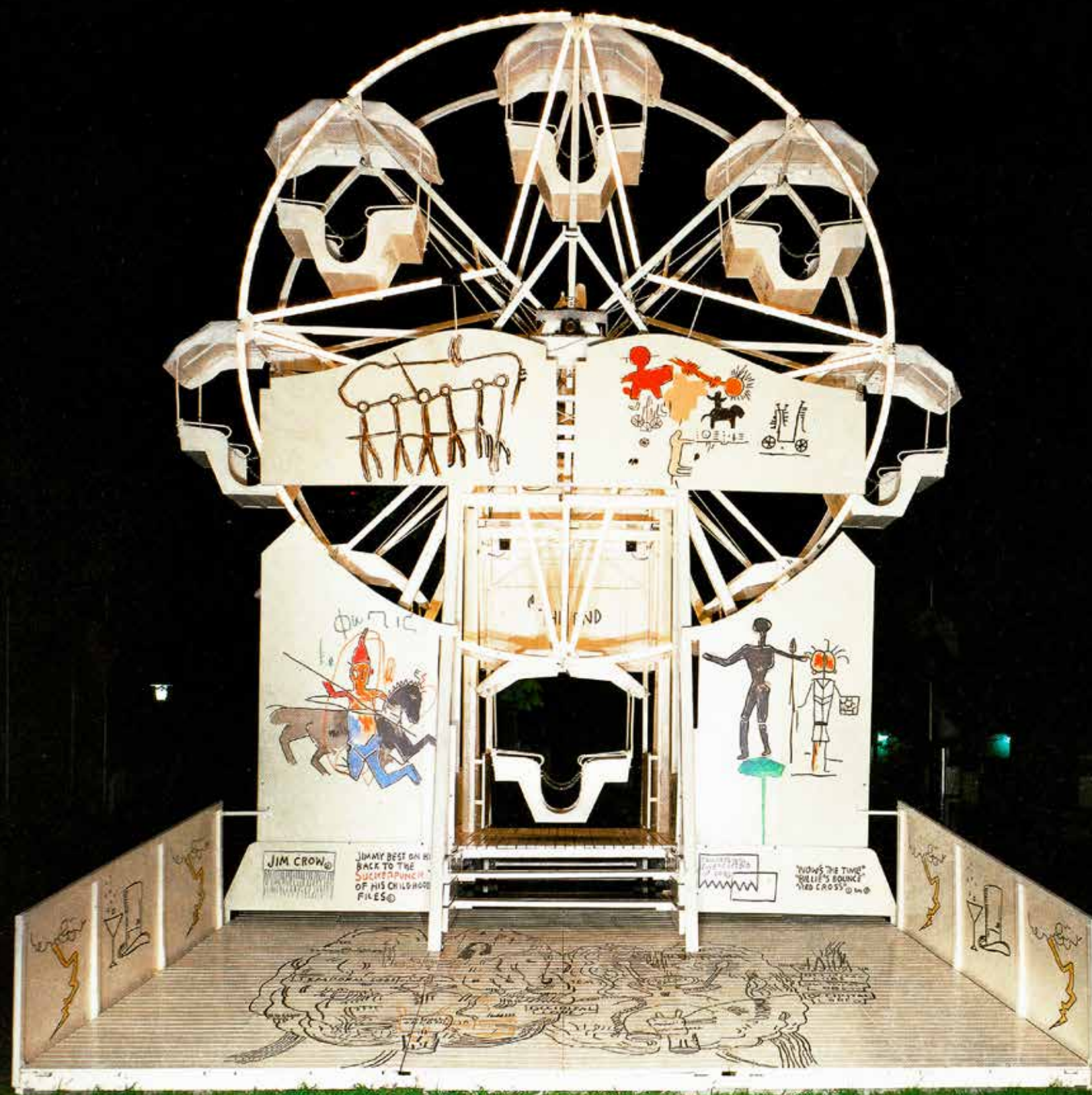
Arik Brauer.
Överst Roy Lichtenstein.



Arik Brauers karusell bjuder på åtta olika karaktärer, bland annat en fjäril, en varginna, en sjöjungfru och en handhäst.



Jean-Michel
Basquiats pariserhjul
ackompanjerades av musik
skriven av Miles Davis.





I André Hellers
bröllopskapell kan
man gifta sig med vem
som helst, på låtsas.



FOTO JOSHUA WHITE



The Dream Station, ett uppblåsbart verk som ursprungligen fungerade som ett kafé, av André Heller. Till vänster Salvador Dalís bidrag *Dalídom*. En kupol med spegelnredning som skapar en lakejdoskopisk effekt, förstärkt av gregorianska sånger av Blue Chip Orchestra

”Luna Luna handlar om att göra konst tillgänglig.”

berättar Lumi Tan, chefskurator för Luna Luna: *Forgotten Fantasy*, i ett mejl. Hon fortsätter:

– Eftersom verken var skapade för att vara interaktiva hade vi som mål i restaureringen att spegla att de användes av närmare 300 000 besökare år 1987, i stället för att restaurera dem så som de såg ut innan nöjesfältet öppnade.

En skillnad mellan åttiotalets Luna Luna och dagens Los Angeles-version är att det inte går att åka med i Basquiats pariserhjul eller de andra attraktionerna. Karusellerna skulle förmodligen inte ha passerat en säkerhetsgranskning ens på åttiotalet, och i det stämningsglada USA nästan 40 år senare är det inte att tänka på.

Att Luna Luna hamnade just i Los Angeles ter sig passande. Det var i södra Kalifornien som den moderna nöjesfältindustrin föddes, när Disneyland öppnade 1955. Samtidigt skiljer sig miljön i centrala Los Angeles som attraktionerna placerats maximalt från ursprungsversionen av Luna Luna i Hamburg.

– Tanken bakom vår utställningsdesign är att

referera till atmosfären och förhållandet mellan konstverken i Luna Lunas debut i Hamburg 1987, och samtidigt ha i åtanke att föremålens nya hem i Los Angeles är väldigt annorlunda från gräset och leran i en trädkantad tysk park, skriver Charles Dorrance-King, ansvarig för rumslig gestaltning på den nya utställningen, i ett mejl.

– Luna Luna: *Forgotten Fantasy* krävde ett ändrat angreppssätt, men utan att förlora känslan från 1987, som att vi använde Sonia Delaunays båge som en passage mellan två lagerlokaler, i stället för som ingång till en park.

Luna Luna visas i Los Angeles under våren. Sedan är tanken att utställningen ska turnera vidare till ännu inte utannonserade städer.

– Luna Luna handlar om att göra konst tillgänglig och inspirera nya generationer av människor som antingen redan brinner för konst, eller ännu inte har exponerats för konst, säger Lumi Tan.

– Det är inte bara världens första konstnöjesfält utan konstvärldens enda nöjesfält. ●